

MAKSIM GORKI KOLME YSTÄVYSTÄ I

MAKSIM GORKI KOLME YSTÄVYSTÄ I

 SAGA
EGMONT

Maksim Gor'ki

Kolme ystävystä I

Venäjänkielestä suomentanut
Anton Helve

SAGA Egmont

Kolme ystävästä I

Original title

Трое

Cover image: Shutterstock

Teos on julkaistu historiallisena dokumenttina, jonka kieli kuvastaa julkaisuaikansa näkemystä.

Copyright © 2020 SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726546026

1. e-book edition, 2020

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com – a part of Egmont,
www.egmont.com

I.

Kershentson syvimmissä metsissä on paljon yksinäisiä hautoja; niissä mätänevät erakkojen luut, miesten, joiden jumalanpelko oli vanhanaikuista, ja eräästä sellaisesta erakosta, Antipasta, — Kershentson kylissä kerrotaan seuraavaa:

Raaka, rikas talonpoika Antipa Lunjeff, vietettyään syntistä, maailmallista elämää viisikymmenvuotiaaksi, rupesi tarkoin ajattelemaan sielunsa tilaa, omantunnon vaivoissa jätti perheensä ja meni metsiin. Sinne, jyrkän rotkon reunalle, salvoi hän itselleen mökin ja eli siinä kahdeksan vuotta, talvet ja kesät, päästämättä luoksensa ketään, olivatpa ne sitten tuttavvia tai sukulaisia. Joskus ihmiset, jotka olivat eksyneet metsään, sattumalta joutuivat hänen majansa läheisyyteen ja näkivät Antipan rukoilevan polvillaan sen kynnyksellä. Hän oli kauheannäköinen. Paastoaminen ja rukoileminen oli hänet kuihduttanut, ja tukkansa ja partansa oli hän antanut vapaasti kasvaa. Huomatessaan ihmisen, nousi hän seisomaan ja vaieten kumarsi maahan asti hänelle. Jos häneltä kysyttiin, kuinka päästä pois metsästä, osoitti hän äänetönnä kädellään tietä, vielä kerran kumarsi maahan asti ja poistui majaansa sulkeutuen sinne. Kahdeksan vuoden kuluessa nähtiin hänet usein, vaan ei kukaan koskaan kuullut hänen ääntänsä. Hänen vaimonsa ja lapsensa kävivät joskus hänen luonansa; hän otti vastaan heidän tuomansa vaatteet ja ruokavarat ja kumarsi, kuten kaikille, heillekin maahan asti, vaan tapansa mukaan ei virkkanut heille sanaakaan koko erakkoelämänsä aikana.

Hän kuoli samana vuonna, jolloin erakkojen majat hävitettiin, ja se tapahtui seuraavalla tavalla:

Ispravnik [Järjestysmies maalla; nimismies. Suom. muist.] poliisijoukon kera tuli metsään, ja näkivät he Antipan seisovan polvillaan keskellä majaansa ja äänettömästi rukoilevan.

— Hei, sinä siellä! — huusi hänelle ispravnik. — Tule ulos! Särjemme pesäsi!... — Mutta Antipa ei kuullut hänen ääntään. Kuinka tahansa hänelle huusi ispravnik vanhus ei hänelle vastannut. Silloin käski ispravnik väkisin tuoda Antipan majasta. Vaan väki nähdessään erakon heitä huomaamatta yhä keskeymättä rukoilevan hartaasti, hämmästyivät hänen mielenlujuuttansa eikä totellut ispravnikkia. Silloin ispravnik käski heidän särkeä majan, ja varovasti, peläten satuttavansa rukoilijaa, he vaieten alkoivat purkaa kattoa.

Kalkkoivat Antipan pään päällä kirveet, ruskivat laudat ja putosivat maahan, iskujen kumea kaiku kajahteli metsässä, kiertelivät hädissään majan ympärillä linnut, melun säikyttäminä, vavahtelivat puiden lehdet. Vanhus vaan yhä rukoili, ikäänkuin mitään näkemättä ja kuulematta... Majan seinät alkoivat jo horjua, vaan yhä seisoivat sen isäntä polvillaan, liikkumatta. Ja vasta sitten, kun viimeisetkin hirret olivat syrjään sysätyt entisiltä paikoiltaan ja itse ispravnik astuen erakon luo, tarttui hänen hiuksiinsa, Antipa, nostaen silmänsä taivaaseen päin, hiljaa lausui Jumalalle:

Armon Jumala... Anna heille anteeksi.

Ja, kaatuen seljälleen, kuoli hän.

Kun tämä tapahtui, oli Antipan vanhin poika, Jaakko, kaksikymmenkolmi-vuotias ja nuorin, Terenti, oli täyttänyt kahdeksantoista. Pulska ja väkevä Jaakko hankki itselleen jo keskenkasvuisena kyläläisiltään hurjapään nimen, ja niihin aikoihin, kun hänen isänsä kuoli, oli hän seutunsa

suurin juoppo ja mellastaja. Kaikilla oli hänestä valittamista: äidillä, kylänvanhimmalla, naapureilla; hänet pistettiin kylmään koppiin, löylytettiin ruoskilla, lyötiin muutenkin, tuomitsematta, vaan ei mikään taltuttanut Jaakon reimaa luonnetta ja yhä vaikeammaksi kävi hänelle elämä kylässä, lahkolaisten joukossa, jotka olivat ahkeria kuin myyrät, ankaran-vakavia joka suhteessa ja itsepäisesti säilyttivät vanhan uskon käskyt. Jaakko poltti tupakkaa, joi viinaa, pukeutui saksalaiseen pukuun, rukoushetkissä eikä hartaudentarjoituksissa käynyt, ja kun vakavat ihmiset varoittivat häntä, muistuttaen hänelle isästä, vastasi hän leikillisesti:

— Odottakaa, kunnian-ukot, — kaikella on määränsä. Kunhan tässä tarpeeksi syntiä teen minäkin, niin kadun. Mutta nyt on vielä aikaista. Isällä älkää minua nuhdelko, — viisikymmentä vuotta teki hän syntiä, vaan katui vain kahdeksan... Syntiä on minulla kuten linnunpojalla untuvia, vaan kunhan synnit kasvavat, kuin variksen sulat, silloin on pojan aika katua...

— Kerettiläinen! — sanottiin Jaakko Lunjeffista kylässä, ja häntä vihattiin ja pelättiin. Pari vuotta isän kuoleman jälkeen Jaakko nai. Hurjalla elämällään oli hän hävittänyt kokonaan isän kolmikymmenvuotisella ahkeralla työllä kokoaman omaisuuden, niin ett'ei kukaan syntymäkylässä tahtonut antaa hänelle tytärtään vaimoksi. Jostakin etäisestä kylästä otti hän kauniin orpotytön, ja voidakseen pitää häät, möi hän isän mehiläispesät ja parin hevosta. Hänen veljensä Terenti, arka, vaitelias ja pitkäkätinen kyttyräselkä, ei estänyt hänen elämistään; kivulloinen äiti makasi uunilla ja puheli sieltä hänelle paha ennustavalla, käheällä äänellä:

— Kirottu!... Sääli armastasi!... Muista!...
— Älkää hätäilkö, äitikulta! — vastasi tavallisesti Jaakko.
— Isä puhuu puolestani Jumalalle...

Alussa, lähes kokonaisen vuoden, eleli Jaakko vaimoineen säädyllisesti ja hiljalleen, alkoipa jo töitäkin tehdä, vaan sitten taas hurjaantui, ja oltuaan useita kuukausia kadoksissa, palasi hän vaimonsa luo pahanpäiväiseksi peitottuna, repaleisena, nälkäisenä... Kuoli sitten Jaakon äiti; hautajaispidoissa juopunut Jaakko kuritti niin kovakouraisesti vanhaa vihamiestään, kylänvanhinta, että hänet siitä hyvästä pistettiin rangaistuskomppaniaan. Oltuaan siellä aikansa, ilmestyi hän taas kylään, pää paljaaksi ajeltuna, synkkänä, ilkeänä. Kyläläiset yhä enemmän vihasivat häntä, siirtäen vihansa Jaakon perheeseenkin, etenkin viattomaan kyttyräselkään Terentiin, joka pienestä pitäen oli ollut tyttöjen ja poikien pilkan esineenä. Jaakkoa haukuttiin vangiksi ja ryöväriksi, Terentiä rujokkaaksi ja velhoksi. Terenti vastaukseksi haukkumisiin ja ivaan vaikenä, Jaakko taas julkisesti uhkasi kaikkia:

— Hyvä! Odottakaahan!... Kyllä teille näytän!

— Hän oli tuossa neljänkymmenen seuduissa, kun kylässä sattui tulipalo; häntä syytettiin sytyttäjäksi ja hänet lähetettiin Siperiaan.

Terentin niskoille jäi Jaakon vaimo, joka tulipalon aikana oli tullut hulluksi, ja hänen lapsensa Ilja, kymmenvuotias tanakka mustasilmäinen poika, joka ikäänsä nähden tuntui pikkuvanhalta. Kun Ilja kulki kadulla, juoksivat kylän lapset hänen kintereillään ja viskelivät häntä kivillä. Aikaihmiset taas hänet nähdessään sanoivat:

— Hyi, paholaisen pentu! Pakkotyöläisen sikiö!...

Kunpahan loppuisit!...

Ruumiilliseen työhön kykenemätön Terenti oli ennen tulipaloa käynyt kauppaa tervalla, langalla, neuloilla ja kaikella rihkamalla, vaan tulipalo, joka poltti puoli kylää, hävitti Lunjeffien mökinkin ja kaikki Terentin tavarat, niin että sen jälkeen Lunjeffeille jäi jällelle vain hevonen ja

neljäkymmentäkolme ruplaa rahaa — eikä mitään muuta. Huomattuaan, ett'ei hän mitenkään voinut enää tulla toimeen kylässä, jätti Terenti veljensä vaimon erään loisvaimon hoidettavaksi puolenruplan kuukautisesta maksusta, osti vanhat vankkurit, istutti veljenpoikansa niihin ja päätti matkustaa lääninkaupunkiin, toivoen siellä eräältä Lunjeffien kaukaiselta sukulaiselta, joka palveli viinurina muutamassa ravintolassa, Petruha Filimonoff'ilta, elämisen apua.

Läksi Terenti kotisijoiltaan yöllä, kaikessa hiljaisuudessa, kuten varas. Ääneti ohjasi hän hevostaan ja tavan takaa katsahti taaksensa suurilla mustilla silmillään. Hevonen kulki käyden, vankkurit heiluivat mainiosti, ja pian nukkui Ilja heiniin kaivautuneena syvää lapsen unta...

Heräsi hän keskellä yötä jostakin peloittavasta, oudosta äänestä, joka muistutti suden ulvontaa. Yö oli valoisa, vankkurit seisoivat metsänrinteessä; niiden lähellä kuljeskeli hevonen ja päristellen hamuili suuhunsa kasteista ruohoa. Suuri, kuivalatvainen mänty kasvoi kaukana kedolla yksinäisenä, ikäänkuin metsästä karkoitettuna. Pojan tarkat silmät etsivät rauhattomasti setää, ja yön hiljaisuudessa kuului selvästi hevosen kavioiden harva, kumea tömähteleminen maahan, raskailta henkäyksiltä tuntui sen pärskyminen ja alakuloiselta kuului käsittämätön vapiseva ääni, peloittaen Iljaa.

— Se-tä! — hiljaa äänsi hän.

— Hä, mitä? — kiireesti vastasi Terenti, ja ulvonta heti taukosi.

— Missä olet?

— Täällä... makaa vaan...

Silloin Ilja huomasi, että setä, mustana ja näköjään kuin maasta kiskottu kanto, istui muutamalla kummulla metsän rinteessä.

— Minua peloittaa, — sanoi poika.

— Mikä sitten? Mikä peloittaa?... Yksin me olemme...
— Mikä ulvonee...
— Unta näit... — hiljaa sanoi kyttyräselkä.
— Totta jumaliste ulvoo.
— No... lienee susi... Se on — kaukana... Nuku sinä
vaan...

Vaan ei enää nukuttanut Iljaa. Hiljaisuus tuntui kolkolta, ja korvissa yhä kuului valittava ääni. Hän katsahti ympärilleen, seutua silmäsi, ja huomasi, että setä katsoo sinne, missä vuoren takana, kaukana metsän keskellä, seisoo viisitorninen, valkoinen kirkko ja jonka yläpuolella kirkkaasti kumottaa suuri, pyöreä kuu. Ilja tunsi sen Romodanoff'in kirkoksi ja tiesi nyt, että kaksi virstaa tännempänä, lähempänä häntä ja setää, metsän keskellä, laakson partaalla, on heidän kylänsä — Kitjeshnaja.

— Emmepä ole kauaksi päässeet, — virkkoi hän miettivästi.

— Mitä? — kysyi setä.

— Kauemmaksi pitäisi kulkea, sanon... Voi vielä joku sieltä...

Ilja nyykäytti vihamielisesti päätänsä kylänsä päin.

— Lähdemme... odota... — virkkoi setä.

Ja taas syntyi hiljaisuus. Ilja kytristyi kokoon nojaten vankkurien etuseinään, ja alkoi katsoa sinnepäin minne setä katsoi. Kylää ei näkynyt metsältä, vaan hänestä tuntui kuin hän sen näkisi kokonaisuudessaan mökkineen ja ihmisineen, ja pajuineen, joka kasvoi keskellä kätua olevan kaivon vieressä. Pajun juurella makaa hänen isänsä köydellä sidottuna, päällä risainen paita; kädet ovat sidotut selän taakse, paljas rinta on työntynyt ulospäin ja pää on ikäänkuin kasvettunut kiinni pajun runkoon. Makaa hän liikkumatta kuin tapettu, katsoen kauheannäköisillä silmillään talonpoikia, jotka seisovat kylänvanhimman mökin luona. Niitä on paljon, kaikki ne ovat ilkeitä,

huutavat ja riitelevät. Sitä muistellessaan tuli pojalle ikävä ja katkera pala nousi kurkkuun, Häntä itketti ikävästä ja öisestä kosteudesta, vaan ei hän tahtonut häiritä setäänsä, ja siksi hän pidättihe, kytristäen yhä enemmän kokoon pientä ruumistaan...

Äkkiä kuului taas hiljaista ulvomista. Ensin joku raskaasti huokasi, itkeä nyhkytti ja sitten valittavasti ulisi:

— Oo-oo-uu-oo-oo!...

Poika hätkähti kauhusta ja milt'ei jäykistyi. Vaan ääni yhä kuului, ja se kasvoi.

— Setä! Sinäkö ulvot?... — huusi Ilja.

Terenti ei vastannut eikä edes liikahtanutkaan. Silloin poika hyppäsi vankkureista maahan, juoksi sedän luo, lankesi polvilleen hänen jalkoihinsa, kietoi kätensä niiden ympäri ja alkoi itkeä. Itkunsa lomasta kuuli hän sedän äänen:

Häätivät... meidät... Herra Ju-mala! Mihin menemme...?

Vaan poika, niellen kyyneleitään, puhui:

— Annahan aikaa... kasvan suureksi... näytän niille!...
niin...

Itkettyään kyllikseen, nukkui hän. Silloin otti setä hänet syliinsä, kantoi hänet vankkureihin, vaan itse poistui hän loitommalle ja rupesi taas ulvomaan pitkäveteisesti, valittavasti.

Muisti Ilja tulonsa kaupunkiin. Heräsi hän eräänä aamuna varhain ja näki edessään joen, leveän, sameavesisen, ja sen takana, korkealla vuorella, ryhmän taloja, puna- ja vihreäkattoisia ja korkeita, ja talojen välillä tuuheita puita. Talot ylenivät vuoren rinnettä tiheänä, kauniina ryhmänä, ja vuoren harjalla muodostivat ne tasaisen rivin ja katsoivat sieltä ylpeästi joen poikki. Kirkkojen kultaiset ristit ja kupoolit kohosivat niiden kattojen yläpuolelle korkealle taivaalle. Aurinko oli vasta noussut; sen vinot säteet

heijastivat talojen ikkunoihin, ja koko kaupunki säteili kirkkaanvärisenä, kiilsi kullalta.

— Niinpä sitä nyt, ai-ai! — hiljaa huudahti poika, katsellen silmät selkosen seljällä, mainiota kuvaa, ja kauan, vaieten, ihaili sitä. Sitten välähti hänen mieleensä levoton ajatus, missä tulee asumaan hän, pieni, mustatukkainen, pörröpäinen poikanen, jolla on huonot, raitavat piikkoiset housut jalassa, ja hänen kyttyräselkäinen, saamaton setänsä? Päästetäänkö heitä sinne, tuohon puhtaaseen, rikkaaseen, kullalta loistavaan, suuren-suureen kaupunkiin? Hänen johtui mieleensä, että heidän vankkurinsa juuri siksi seisovat tässä, joen rannalla, kun kaupunkiin ei päästetä köyhää väkeä, riekaleisiin puettuja ja rumia. Ja siis setä on mennyt pyytämään, että päästäisi.

Ilja pelkomielellä alkoi hakea katseillaan setää. Sekä heidän vankkuriensa etu- että takapuolella oli paljon kuormia; toisissa oli puisia maitoastioita, toisissa lintuvasuja, kurkkuja, sipulia, niinikoppia täynnä marjoja, perunasäkkiä. Kuormilla ja niiden vieressä istui ja seisoi miehiä ja eukkoja, ja kummallista väkeä ne olivat. Puhelivat he äänekkäästi ja seikkaperäisesti, eivätkä heidän vaatteensa olleet sinistä piikkoa, vaan enimmäkseen kirjavaa karttuunia ja tulipunaista kumatshia [pumpulikangasta. Suom. muist.]. Milt'ei jokaisella oli saappaat jalassa, ja vaikka heidän lähellään käveli edestakaisin sapelilla varustettuja miehiä, — järjestysmies tai poliisi, — niin he eivät ainoastaan näyttäneet olevan pelkäämättä, vaan eivät he edes tervehtineet heitä. Ja se miellytti suuresti Iljaa. Vankkureilla istuen katseli hän auringon kirkkaasti valaisemaa eloisaa kuvaa, ja haaveili sitä aikaa, jolloin hänkin vetää jalkaansa saappaat ja pukeutuu kumatshipaitaan. Kaukana, talonpoikain joukosta, tuli näkyviin setä Terenti. Hän kulki, ottaen reimoja askelia

syvässä hiekassa, pääpystyssä; hänen kasvonsa loistivat ilosta ja jo kaukaa hymyili hän Iljalle, ojentaen kättään häntä kohden ja jotakin näyttäen.

— Jumala on kanssamme, Iljuha! Elä huolehdi! Petruhasedän heti löysin... Saapas tuosta, pureksi sitä ensi hätään!...

Ja hän antoi Iljalle rinkelin.

Poika milt'ei hartaudella otti sen, pisti povellensa ja rauhattomasti kysyi:

— Eikö päästetä kaupunkiin?

— Heti päästetään... Tuolla tulee lautta — niinpä lähdemme.

— Mekin?

— Kuinkas muuten? Mekin menemme... Emme tässäkään voi elää...

— Oh! Minä kun luulin, ettei meitä päästettäisikään... Mutta missä me rupeamme siellä asumaan?

— Se on vielä tietymätöntä... Herra osoittaa...

— Jospa tuossa suuressa, punaisessa...

— Hullu! Sehän on kasarmi!... Siinä asuu sotamiehiä...

— Mutta tuossa toisessa... entäs jos tuossa!

— Kyllä sinua on! Korkealla on meistä!...

— Mitä vielä! — vakuuttavasti sanoi Ilja.

— Kohoamme niinkin korkealle!...

— Voi sinua! — huokasi Terenti-setä ja poistui jonnekin.

Asumaan he joutuivat aivan kaupungin laitaan, kauppatorin viereen, suureen, harmaaseen taloon. Joka puolelle sitä oli rakennettu erinäköisiä lisärakennuksia, toiset uudempia, toiset yhtä harmaan-likaisia kuin se itsekin. Ikkunat ja ovet olivat siinä kieroja, ja kaikki siinä narisi. Lisärakennukset, aita, portti, — kaikki ne yhdessä muodostivat puolimädänneen puuläjän, johon oli yltyleensä kasvanut vihertävää sammalta. Ikkunaruudut olivat vanhuuttaan himmeitä, fasaadista oli muutamia hirsiä

pullistunut ulospäin, ja siksi oli talo isännän näköinen, joka siinä piti ravintolaa. Isäntä niinikään oli vanha ja harmaa; hänen silmänsä muistuttivat talon ikkunaruutuja; käydessään nojasi hän paksuun keppiin; hänestä tuntui nähtävästi vaikealta suuren vatsansa kantaminen, ja hänkin narisi aina.

Terenti-setä asettui asumaan erääseen talon lukemattomista sopukoista maakerroksessa, penkille ikkunan ääreen, joka antoi pihan perälle, jossa oli suuri muraläjä ja kasvoi vanha, tuuhea lehmus ja kaksi seljapuupensasta. Kolmen päivän kuluttua talonisäntä, osoittaen kepillään Iljaa, joka oli kätkeytynyt, häntä peläten, muraläjän taakse, ja sieltä säikähtyneillä silmillä katseli häntä, marisevalla äänellä virkkoi:

— Kenen olet poika, häh? Mistä olet ilmestynyt, häh?

Ilja silmiään räpyttäen vaiken.

— Hei, kenen poika tuo rehveli on? Kuin jo olisi täältä! Mene tiehesi, pojanpakana! Kyllä minä sinulle!... Häts! Voi, sinä sen, — rottako olet, vai? Mitä? Astioiden pesijän? Poika? Ahaa! Veljenpoika? Kyttyräselkä veijari, hänen olisi pitänyt sanoa, että hänellä on veljenpoika! Pjotr! Mitä ällistelet, häh? Kyttyräseljällä on veljenpoika — mitä se merkitsee? Kuin jo olisi täältä!...

Punakka viinuri Petruha katsoi pihalle ravintolan ikkunasta ja kiharoitaan pudistellen myös huusi:

— Väliaikaisesti, Vasili Dorimendontitsh, alaikäinen Ilja... täysi orpo... Otettu tänne minun tieteni... vien pois, jos ette halua...

Kun Ilja kuuli, että hänet aiotaan viedä pois, rupesi hän parkumaan täyttä kurkkua, ja kiitäen nopeasti kuin nuoli isännän ohi, pujahti hän kellarikerroksen ikkunasta sisään kuin hiiri koloonsa. Siellä hän heittäytyi pitkälleen penkille, painoi päänsä sedän karkeaan viittaan ja rupesi itkemään

vavisten pelosta. Siihen hätään joutui sitten setäkin ja hän sai hänet tyyntymään.

— Mitä joutavia! älä pelkää!... Sillä on aina tapana huutaa niin... Vanhuuttaan höpertää... Määräävä henkilö täällä ei ole hän, vaan Petruha... Petruha on asioissa päänä!... Hänelle ole mieliksi!... Kunnioita häntä! Isäntä on ihan jonninjoutava henkilö hänen rinnallaan...

Ensi aikoina kierteli Ilja talon kaikki sopukat. Talo miellytti häntä ja hämmästytti avaruudellaan. Siihen oli ahdettu niin paljon ihmisiä asumaan, että niitä Iljan mielestä oli enemmän kuin koko Kitjeshnajan kylässä. Ja meluisata siellä oli. Molemmat kerrokset kuuluivat ravintolalle, joka aina oli väkeä täynnä; ylisillä asui juoppoja naisia, ja eräs heistä, Matitsa nimeltään, mustaverinen, suuri kokoinen, karkea-ääninen, säikytti poikaa vihaisilla, tummilla silmillään. Maakerroksessa asui Perfishka-suutari sairaine, jalattomine vaimoineen ja seitsenvuotisine tyttärineen, lumpunkokooja Jeremei-ukko, kerjäläis-akka, laiha ja riitaisa, josta syystä häntä talon asukkaiden kesken kutsuttiin avokurkuksi, ja ajuri Makar Stepanitsh, elähtänyt mies, tyyni ja vaitelias. Pihan nurkassa oli paja; aamusta iltaan paloi siellä tuli, terästettiin pyörärautoja, kengitettiin hevosia, vasarat kalkkoivat, ja roteva, suonikas Savel-seppä jyreällä äänellä lauloi loppumattoman pitkiä laulujaan. Toisinaan tuli pajaan Savelin vaimo, pieni, täyteläinen nainen, ruskeatukkainen, sinisilmäinen. Hän piti aina päässään valkoista huivia, ja oudolta näytti tuo valkoinen pää mustassa pajassa. Hän miltei aina nauroi sointuvalla äänellään, ja Savel säesti häntä kovasti, kuin moukarilla lyöden. Useimmiten hän kuitenkin vastaukseksi vaimonsa nauruun ärjyi. Kerrottiin hänen suuresti rakastavan vaimoan, vaan tämä kuului sopimattomasti elävän...

Jokaisessa talon sopukassa istui ihminen, ja aamusta myöhään iltaan tärisi se huudoista ja melusta, ikäänkuin siinä, kuten vanhassa ruostuneessa kattilassa, jotakin olisi kiehunut tai paistunut. Iltasin kaikki asukkaat tulivat ulos sopukoistaan pihalle ja talon portilla olevalle penkille; Perfishka-suutari soitti hanuria, Savel mörisi laulujaan, ja Matitsa, jos sattui olemaan juovuksissa, lauloi jotakin omituista, hyvin surullista laulua, jonka sanoista oli mahdoton saada selvää, ja aina jotakin katkerasti itki.

Johonkin pihan kolkkaan kokoontuivat kaikki talon lapset Jeremei-ukon ympärille ja piirissä istuen pyysivät:

— Ukko-kulta! Kerro satu!

Ukko katsoi heihin kipeillä punaisilla silmillään, joista alituisesti pitkin hänen ryppyisiä kasvojaan vuosi sameita kyyneliä ja, painaen syvään päähänsä vanhaa ketunnahkalakkiaan, alkoi laulavalla, vapisevalla kimeällä äänellä:

"Syntyipä eräässä valtakunnassa kerettiläinen tuntemattomista vanhemmista, joita Kaikkinäkevä Herra Jumala rankaisi pojalla..."

Jeremei-ukon pitkä, harmaa parta vapisi ja tärisi, kun hän avasi mustan hampaattoman suunsa, vapisi pääkin, ja pitkin ryppyisiä poskia vuosi kyyneleitä.

"Ja julkea oli tämä kerettiläispoika: Jeesukseen Kristukseen ei uskonut, ei rakastanut Jumalan Äitiä, kirkon ohii kulki — ristinmerkkiä tekemättä, ei isää eikä äitiä totellut..."

Lapset kuuntelivat ukon kimakkaa, vapisevaa ääntä ja ääneti katsoivat hänen kasvoihinsa.

Toisia tarkkaavaisemmin kuunteli ja katsoi vaaleaverinen Jashka, Petruha-viinurin poika. Hän oli laiha, terävänenäinen poika, suuripäinen ja hoikkakaulainen. Kun hän juoksi, heilahteli hänen päänsä olkapäältä toiselle, aivan kuin se olisi ollut putoamaisillaan. Hänen silmänsä

niinikään olivat suuret ja hiukan levottomat. Ne aina arasti livahtivat joka esineen ohi, ikäänkuin peläten pysähtyä mihinkään, vaan kerran pysähdyttyään pullistuivat ne omituisesti ulospäin, katsoa murjottivat ja antoivat Jaakon kasvoille lammasmaisen ilmeen. Hän erosi toisista lapsista hienojen, verettömien kasvojensa ja puhtaan, ehjän pukunsa kautta. Ilja heti tuli hänen hyväksi ystäväkseen, ja jo tuttavuuden ensi päivänä kysyi Jaakko salaperäisellä äänellä uudelta toveriltaan:

— Onko siellä maalla paljon noitita?

— On — vastasi Ilja. — Noita-akkojakin on... Ihan meidän naapurissa asui noita.

— Oliko se punainen? — kuiskaten tiedusteli Jaakko.

— Harmaa... ne ovat kaikki harmaita.

— Kun harmaita lienevät olleen, niin eivät ne ole vaarallisia. Harmaat ovat hyväluontoisia... Mutta punaiset — huh, huh! Ne juovat verta...

He istuivat pihan parhaassa ja mukavimmassa kolkassa, seljapuupensaassa ja lehmuksen alla, muraläjän takana. Sinne pääsi kapeasta solasta, talon ja vajan välistä; siellä oli aina rauhallista eikä sinne näkynyt muuta kuin taivas pään yläpuolella ja talon seinä, jossa oli kolme ikkunaa, ja niistäkin kaksi oli umpeen naulattu. Siitä tuli toverusten lempipaikka. Lehmuksen oksilla sirkuttivat varpuset, ja sen juurella, maassa, istuivat pojat keskustellen kaikesta, mikä heidän huomiotaan veti puoleensa.

Pitkät päivät pyöri Iljan silmien edessä meluten ja pauhaten jotakin hyvin suurta ja kirjavaa häikäisten ja huumaten häntä. Alussa hän ällistyi ja ikäänkuin tyhmeni tuon vilkkaan elämän pyörinässä. Seisoen ravintolassa sen pöydän vieressä, jossa Terenti-setä hikisenä ja märkänä pesi astioita, katseli Ilja, kuinka ihmiset tulevat, juovat, syövät, huutavat, suutelevat, tappelevat, laulaa hoilottavat. Hikisiä ne ovat, väsyneitä, likaisia, tupakansavu pilviä

leijailee niiden ympärillä, ja siinä savussa ne mässävät kuin vähämieliset...

— Kuule, kuule! — puhelee hänelle setä, kyttyrä keikkuen ja lakkaamatta helistellen laseja. — Mitä sinä täällä? Mene pihalle! Muuten sattuu vielä isäntä näkemään ja toruu!...

— Kas vaan, ai, ai! — ajatuksissaan huudahti Ilja lempihuudahduksensa ja poistui pihalle huumaantuneena ravintola-elämästä. Vaan pihalla Savel kalkutteli vasaraansa ja riiteli kisällinsä kanssa, maakerroksesta kuului Perfishka-suutarin iloinen laulu, ja ylhäällä juopuneet naiset riitelivät keskenänsä haukkuen ja kirkuen. Pashka, Savelin poika, ratsasti keppihevoseella ja huusi vihaisella äänellä:

— Ptruu, perkele!

— Hänen pyöreä naamansa oli kokonaan lian ja noen peitossa; otsassa oli hänellä kuhmu; paita oli rikki, ja sen lukemattomista rei'istä paistoi vankka ruumis. Hän oli talon suurin huimapää ja tappelija; jo kahdesti oli hän ehtinyt antaa aika kolauksen kömpelölle Iljalle. Kun sitten Ilja itkien valitti siitä sedälleen, levitti tämä vaan käsiään sanoen:

— Mitä joutavia!... Minkä sille teet? Kärsi!... Ohi menee!

— Kun minä vaan lähden ja annan oikein! — uhkaili kyyneltensä lomasta Ilja.

— Koetappas vaan! — ankarasti virkkoi setä. — Et millään ehdolla saa sitä tehdä!...

— Mutta kun hänkin!...

— Se on toista se!... Hän on, näes... täkäläinen... omaa väkeä... Sinä taas vieras...

Ilja jatkoi uhkailujaan, kunnes setä äkkiä suuttui ja ärjäsi hänelle, jota hän harvoin teki. Silloin Ilja hämärästi ymmärsi, ettei häntä voitu verrata "täkäläisiin" poikiin, ja kätkien vihansa Pashkaan, kiintyi hän yhä lähemmin Jaakkoon.

Jaakko käyttäytyi säädyllyisesti: hän ei koskaan kenenkään kanssa tapellut, vieläpä huusikin harvoin. Hän miltei lainkaan leikkinyt, vaan sen sijaan mielellään puhui siitä, millaisia leikkejä leikkivät rikasten lapset pihossa ja kaupungin puistossa. Kaikista talon lapsista, Iljaa lukuunottamatta, seitsenvuotias Perfishka-suutarin tytär Mashka oli ainoa, jota Jaakko piti ystävänä. Se oli likainen tyttö-pahainen, hoikka ja hento; hänen pieni, mustakiharainen päänsä aamusta iltaan keikkui pihalla. Hänen äitinsä istui niinikään aina maakerrokseen johtavan oven suussa. Hän oli suuri kooltaan; paksu hiuspalmikko riippui aina pitkin selkää hänen alituisesti ommellessaan syvään kumartuneena työnsä yli. Kun hän kohotti päätään, katsoaksensa tyttärtään, sai Ilja nähdä hänen kasvonsa. Ne olivat karkeat, siniset, liikkumattomat kuin kuolleella. Ja hänen mustat, hyvántahtoiset silmänsä niinikään olivat liikkumattomat. Hän ei koskaan puhellut kenenkään kanssa, kutsuipa hän tyttärtäänkin tavallisesti merkeillä luoksensa, toisinaan kuitenkin, vaan hyvin harvoin, huutaen käheällä, painuneella äänellä:

— Masha!

Alussa Iljaa jokin miellytti tuossa naisessa, vaan saatuaan tietää, ettei hän kolmeen vuoteen ole voinut käyttää jalkojaan ja että hän pian kuolee, alkoi hän peljätä häntä.

Kerran, kun Ilja kulki hänen läheltään, ojensi hän kätensä ja tarttui hänen paitaansa, vetäen pelästyneen pojan luoksensa.

— Pyydän sinua... — sanoi hän, — älä loukkaa Mashaa!... älä loukkaa!...

Hänen oli vaikea puhua: hän hengästy.

— Älä loukkaa... rakkaani!...

Ja katsoen surullisilla silmillään Iljaa silmiin, päästi hän hänet. Siitä lähtien alkoi Ilja Jaakon kanssa huolellisesti

vaalia suutarin tytärtä, koettaen varjella häntä monista elämän ikävyyksistä. Hän ei voinut olla antamatta arvoa aikaihmissen pyynnölle, sillä kaikki muut aikaihmiset vaan käskivät. Sitä paitsi ne aina löivät pieniä. Makar-ajuri tömisytti jalkojaan ja löi lapsia märällä rätillä kasvoihin, jos he sattuivat menemään liian lähelle häntä, kun hän pesi rattaita. Savel suuttui kaikkiin, jotka pistäysivät asiatta hänen pajaansa paljaasta uteliaisuudesta, ja heitti lapsia hiilisäkillä. Perfishka paiskasi, millä sattui, jokaista, joka sattui seisahtumaan hänen ikkunansa eteen, pimentäen häneltä valon... Toisinaan löivät lystikseen, ikävästä tai ollen ilvehtivinänsä lasten kera. Jeremei-ukko oli ainoa, joka ei koskaan tapellut.

Ennen pitkää alkoi Iljasta tuntua, että maalla oli paljoa parempi elää, kuin kaupungissa. Saattoihan maalla kävellä, missä puuttui, vaan täällä kielsi setä poistumasta pihastakin; maalla sai syödäkseen kurkkuja, herneitä ja jos jotakin, mutta täällä ryytimaita ei ollut, vaan kaikki piti ostaa rahalla. Siellä on sekä väljempää että hiljaisempaa, kaikki ihmiset tekevät siellä samaa työtä, — täällä jokainen riitelee, tyrkkii toinen toistansa, kukin tekee, mitä tahtoo, ja kaikki he ovat köyhiä, elävät vieraan leivästä — puolinälkäisinä, Ilja kuljeskeli pihalla päivät pääksytysten, ja hänestä rupesi elämä tuntumaan ikävältä tässä harmaassa, painostavassa talossa, jonka ikkunaruudutkin olivat niin himmeitä.

Kerran päivällistä syötäessä Terenti-setä, raskaasti huoaten, virkkoi veljenpojallensa:

— Syksy on käsissä, Iljuha... — Niin! Pistää se kätemme ruuvipihtiin!... tiukkaan pistääkin!... Voi, hyvä Jumala!...

— Hän vaipui mietteisiinsä ja kauan oli hän vaiti, alakuloisesti tuijottaen kaalivatiin. Mietteisiinsä vaipui poikakin. Söivät he saman pöydän ääressä, jolla kyttyräselkä pesi astioita. Ravintolassa kävi hirveä melu.